СОФИЙСКИ УНИВЕРСИТЕТ „Св. КЛИМЕНТ ОХРИДСКИ“
СПЕЦИАЛНОСТ „ПСИХОЛОГИЯ“

РЕЦЕНЗИЯ

от проф. д.пс.н. Соня Методиева Карабельова

на дисертация на тема:

„ СИБЛИНГОВА КОНФИГУРАЦИЯ И ДИФЕРЕНЦИАЛНИ ОСОБЕНОСТИ НА ЮНОШАТА “

за получаване на образователна и научна степен „доктор“ в направление 3.2. „Психология” (Педагогически и възрастова психология)

Автор на дисертационния труд: Любов Здравкова Ранова

1. Актуалност и значимост на разработвания научен проблем

Представеният за рецензиране дисертационен труд е посветен на сиблинговата конфигурация като специфичен контекст на личностовото и междуличностното функциониране през юношеската възраст. Изследователският проблем е разгърнат чрез анализ на връзките между структурните характеристики на сиблинговата система, личностните особености на юношите и предпочитаните от тях стилове за разрешаване на конфликти. Дисертацията е структурирана в увод, три основни глави, заключение, научни приноси, публикации по темата, библиография и приложения.

Темата на дисертационния труд е актуална както в научен, така и в приложен план. В психологическите изследвания на семейството традиционно значително внимание се отделя на вертикалните отношения родител–дете, докато хоризонталните отношения между братя и сестри често остават по-слабо представени, независимо че те формират продължителна и емоционално

наситена среда за социално учене, сравнение, сътрудничество, конкуренция, договаряне и разрешаване на конфликти. В този смисъл изборът на сиблинговата конфигурация като основен предмет на анализ е научно обоснован.

Особено подходящ е фокусът върху юношеската възраст – период на интензивни личностови трансформации, преструктуриране на Аз-концепцията и самооценката, разширяване на социалните роли и засилване на автономността. В този контекст отношенията със сиблингите могат едновременно да бъдат източник на подкрепа, пространство за социално сравнение и модел за усвояване на стратегии за междуличностно взаимодействие.

Научната значимост на разработката произтича и от стремежа сиблинговата конфигурация да бъде разглеждана многомерно. В анализа са включени редът на раждане, броят на сиблингите, възрастовата дистанция и половата конфигурация. По този начин се преодолява редуцирането на проблема единствено до поредността на раждане и се създава по-широка аналитична рамка.

Практическата значимост на изследването се свързва с възможността резултатите да бъдат използвани в училищното и семейното консултиране, в работата на психолози и други специалисти с юноши и техните семейства. Важно е обаче получените зависимости да не се превръщат в стереотипни очаквания към юношите според семейната им позиция, а сиблинговата конфигурация да се разбира като един от контекстуалните фактори, взаимодействащи с множество личностови и релационни характеристики.

В обобщение, разработваният научен проблем е актуален, значим и подходящ за дисертационно изследване. Той има потенциал да допълни съществуващите знания за семейния контекст на развитието през юношеството и да свърже структурните особености на сиблинговата система с конкретни показатели на индивидуалното и междуличностното функциониране.

2. Оценка на научните резултати

2.1. Теоретична част

Първата глава представлява теоретичен обзор, организиран в три основни тематични направления. В първото семейството се разглежда като среда на психично развитие и като контекст за формиране на сиблинговите отношения. Второто направление е посветено на психологическите особености на юношеската възраст и ролята на семейството в развитието на юношата. Третото систематизира проблематиката на сиблинговата конфигурация и индивидуалните различия в развитието.

Теоретичната логика свързва семейно-системното, възрастово-развитийното и индивидуално-психологичното равнище. Положително следва да се оцени опитът сиблинговата конфигурация да не бъде редуцирана само до реда на раждане. Наред с него се разглеждат броят на сиблингите, възрастовата дистанция и половата структура.

Едновременно с това е полезно още по-ясно да се разграничи структурната сиблингова конфигурация от качеството на сиблинговите отношения. Една и съща структурна конфигурация може да функционира по различен начин в зависимост от близостта, конфликтността, подкрепата, социалното сравнение и разпределението на родителското внимание. Докторантката достига до подобно по-нюансирано разбиране в заключителните части на труда.

2.2. Изследователски дизайн и инструментариум

Втората глава е посветена на изследователския дизайн. Целта е да се установи как различната сиблингова конфигурация е свързана с индивидуалните особености и поведението на юношите чрез изследване на личностните характеристики и стиловете на разрешаване на конфликти. Формулирани са задачи и работни хипотези, които насочват последващите сравнителни и релационни анализи.

По своята същност емпиричният дизайн е предимно количествен, сравнителен, корелационен и напречен. Тази характеристика е важна при оценката на резултатите, защото позволява да се установяват статистически

връзки, различия и предиктивни зависимости, но не е достатъчна за доказване на причинно-следствени отношения.

Основният психодиагностичен инструментариум включва адаптирана версия на въпросника на П. Коста и Р. Маккрий. В представения вариант въпросникът съдържа 75 противоположни двойки твърдения и оценява петте личностни измерения. Резултатите се формират чрез стандартизиран ключ и сумиране по съответните фактори.

За изследване на стиловете за разрешаване на конфликти е използван адаптиран въпросник на Томас-Килмън. Методиката разграничава пет основни стила – съперничество, сътрудничество, компромис, избягване и приспособяване, което позволява формиране на индивидуален профил на предпочитаните стратегии.

В методологичния раздел са посочени и полуструктурирани интервюта и фокус-групи, предназначени за получаване на по-задълбочени качествени данни.

2.3. Респонденти и процедура

Изследването е проведено върху извадка от 348 юноши при предварително определена целева извадка от 400 участници. В дисертацията е посочено, че необходимият брой е изчислен чрез статистически калкулатор на база броя на учениците в гимназиален етап в България. Извадката позволява формирането на подгрупи според пол, поредност на раждане, полова структура на сиблинговата конфигурация, възрастова дистанция и брой сиблинги.

При анализите на различията по пол при сиблинги от същия пол е използвана подизвадка от N=174 (90 момичета и 84 момчета). При анализите на възрастовата дистанция са включени N=276 юноши: малка разлика до 3 години (N=98), средна разлика до 5 години (N=94), и голяма разлика над 6 години (N=84). При анализа според броя на сиблингите (N=348) участниците са разпределени в двусиблингова конфигурация (N=200), единствени деца (N=72), и мултисиблингова конфигурация (N=76).

2.4. Статистически методи

Обработката на данните е извършена със SPSS. Използвани са описателни статистики – средни стойности, стандартни отклонения, минимални и максимални стойности, асиметрия и ексцес. Направена е проверка на нормалността и показателите за асиметрия и ексцес, както и на хомогенността на дисперсиите.

За изследване на взаимовръзките между личностните характеристики и конфликтните стилове е приложен корелационен анализ на Пиърсън. Груповите различия са анализирани чрез еднофакторен дисперсионен анализ (ANOVA), последван при статистически значим F-критерий от post hoc сравнения с Tukey HSD. За едновременно изследване на влиянието на независимите променливи върху съвкупност от зависими показатели е използван MANOVA с Wilks' Lambda. Практическата значимост е оценявана чрез η^2.

Допълнително се представени резултати и от множествен линеен регресионен анализ и структурни уравнения (SEM). Наборът от аналитични процедури е широк и като цяло адекватен на поставените сравнителни и релационни въпроси.

Важно е да се уточни, че регресионният анализ и структурните уравнения (SEM) не превръщат напречните данни в доказателство за причинност. В тази връзка в бъдещи изследвания формулировки като „влияние“ и особено „причинно-следствени зависимости“ следва да се използват предпазливо и, където е необходимо, да бъдат заменени с „връзки“, „асоциации“, „предиктивни зависимости“ или „съответствие с модела на хипотезите“.

2.5. Анализ и оценка на по-значимите резултати

Третата глава представя резултатите в седем тематични направления: ред на раждане; полови различия при сиблингите в контекста на личностните черти; полови различия при стиловете за разрешаване на конфликти; възрастова разлика между сиблингите и личностни черти; възрастова разлика и конфликтни стилове; брой сиблинги и личностни черти; брой сиблинги и стилове за разрешаване на конфликти. Организацията следва логиката на работните хипотези и позволява последователно проследяване на резултатите.

По отношение на половата конфигурация се установява, че момичетата със сиблинги от същия пол показват по-високи равнища на характеристики като отстъпчивост и добросърдечност, докато при момчетата със сиблинги от същия пол са по-високи екстраверсията, невротизмът и отвореността към нов опит. При конфликтното поведение момичетата демонстрират по-високи равнища на конструктивен и кооперативен стил, а момчетата – на конкуриращ и доминиращ стил.

При възрастовата дистанция между сиблингите се установява, че по-малката възрастова разлика е свързана с по-високи стойности по отстъпчивост и добросърдечност, докато при по-голяма дистанция са по-силно изразени екстраверсия, невротизъм и отвореност към нов опит. Близката възрастова дистанция е интерпретирана чрез по-интензивно взаимодействие, договаряне, емпатия и просоциална ориентация. Тези обяснения са психологически правдоподобни, като препоръчвам да се разглеждат като интерпретативни хипотези, тъй като посочените механизми не са измерени директно.

Особено отчетливи са резултатите според броя на сиблингите. За личностните характеристики се установяват статистически значими групови различия с голям размер на ефекта. Двусиблинговата конфигурация се характеризира с по-високи стойности по отстъпчивост и добросърдечност спрямо единствените деца и участниците от мултисиблингови семейства.

При стиловете за разрешаване на конфликти се регистрира статистически значим ефект при конструктивния и кооперативен стил. Най-високи средни стойности са отчетени при юношите от двусиблингова конфигурация, следвани от мултисиблинговата конфигурация и единствените деца.

Противоположна тенденция се установява при конкуриращия и доминиращ стил - най-високи стойности са отчетени при единствените деца и мултисиблинговата конфигурация, а най-ниски – при двусиблинговата конфигурация, като значимите различия са между двусиблинговата група и останалите две групи, докато единствените деца и мултисиблинговата група не се различават статистически значимо помежду си.

Като силна страна може да се оцени представянето не само на статистическата значимост, но и на размерите на ефекта. Това дава

възможност резултатите да бъдат оценени не само формално, но и от гледна точка на тяхната практическа значимост.

В същото време част от интерпретациите преминават сравнително бързо от установена групова разлика към твърдение за психологически механизъм. В тази връзка препоръчвам при бъдещи изследвания да не се правят директни заключения, че конкретната сиблингова структура „формира“ дадена черта или стил. Възможни са съпътстващи фактори като качество на сиблинговите отношения, родителски стил, семейно функциониране, социално-икономически условия, темперамент и индивидуален опит. Поради това резултатите са най-убедителни, когато се представят като устойчиви асоциации и групови различия.

3. Критични бележки и препоръки

Сред силните страни на дисертацията на първо място на първо място може да се посочи изборът на сравнително недостатъчно разработена проблематика и поставянето на сиблинговата система в центъра на анализа. Това разширява традиционния фокус върху отношенията родител–дете и подчертава значението на хоризонталните отношения в семейството.

Втора силна страна на дисертационния труд е многокомпонентната операционализация на сиблинговата конфигурация чрез ред на раждане, брой сиблинги, възрастова дистанция и полова конфигурация. Подобен подход позволява по-нюансиран анализ на семейната структура.

Трета положителна характеристика е размерът на основната извадка и възможността да бъдат формирани съдържателно релевантни подгрупи. Докторантката използва едномерни и многомерни статистически процедури, post hoc сравнения и показатели за размер на ефекта, което повишава аналитичната стойност на емпиричната част.

Положително оценявам и практическата перспектива на труда. Резултатите могат да подпомогнат психологическото и педагогическото консултиране и разработването на програми за социални и емоционални компетентности и конструктивно разрешаване на конфликти.

Съществено е и това, че в заключението се признават ограничения, свързани със самооценъчните методики, конкретния социален и културен

контекст и напречния характер на изследването. Това очертава реалистично границите на интерпретацията.

Имам и критични бележки, които по никакъв начин не се отразяват на положителното ми впечатления от дисертационния труд. Първата критична бележка е свързана с начина на формиране на извадката. Необходимо е да се изясни противоречието между „случаен“ и „доброволен“ подбор и да се опише конкретната процедура по набиране на участниците. Това е важно за оценката на външната валидност и за обхвата на допустимите обобщения.

Втората бележка се отнася до причинната терминология. При напречен дизайн е по-коректно да се говори за връзки, различия и предиктивни зависимости, а не за доказано влияние. Това важи и за структурните уравнения, които сами по себе си не доказват причинност.

Трето, препоръчително е по-голяма терминологична последователност при представянето на петфакторния модел за личностните черти. Използването на двойни обозначения като „добросърдечност/съгласие“ и „отстъпчивост/съзнателност“ изисква ясно съотнасяне към конкретната адаптация и нейния ключ, за да бъде възможно коректно сравнение с други изследвания.

Четвърто, мястото на полуструктурираните интервюта и фокус-групите следва да бъде изяснено. Ако са проведени, е необходимо да се представят участниците, процедурата, методът на кодиране и основните качествени резултати. Ако не са част от анализирания емпиричен материал, не следва да се представят като реализиран основен метод.

Пето, част от психологическите обяснения на статистическите различия са по-категорични от непосредствено измереното. Твърденията за емпатия, конкуренция за родителско внимание или специфични механизми за социализация са теоретично смислени, но следва да се формулират като възможни обяснения, а не като директно доказани механизми.

Шесто, бъдещо развитие на темата може да спечели от включване на релационни показатели – качество на сиблинговата връзка, близост, конфликтност, ревност, възприемано родителско фаворизиране, социално сравнение и емоционална подкрепа. Това ще позволи да се изследват механизмите, чрез които структурната конфигурация се свързва с индивидуалните различия.

Посочените критични бележки не омаловажават основните резултати и отличното ми впечатление. Те са насочени към по-прецизно методологично представяне и по-умерена интерпретация на получените зависимости

4. Приноси на дисертационния труд

Дисертацията формулира пет основни приноса. Като цяло приемам тяхната насоченост, като някои могат да бъдат прецизирани така, че да отразяват по-точно реално доказаното в изследването.

Първият принос е теоретико-интегративен и се състои в съвместното разглеждане на реда на раждане, броя на сиблингите, възрастовата дистанция и половата конфигурация във връзка с личностните характеристики и стиловете за разрешаване на конфликти. Стойността му е в систематизирането и емпиричното изследване на тези измерения в обща аналитична рамка.

Вторият принос е емпиричен: установени са статистически значими различия в личностните характеристики и стиловете за разрешаване на конфликти между групи, формирани според различни характеристики на сиблинговата конфигурация. В редица анализи са отчетени и големи размери на ефекта.

Третият принос е свързан с установяването на зависимости между личностните характеристики и предпочитаните модели на реагиране при конфликт, разглеждани в контекста на семейната структура. Така личностовото и поведенческото равнище се включват в обща интерпретативна рамка.

Четвъртият принос може да бъде определен като методологично-аналитичен: към конкретния проблем е приложен комплекс от взаимнодопълващи се статистически процедури. По-прецизно е това да се разглежда като комплексно приложение на утвърдени методи, а не като разработване на принципно нов статистически подход.

Петият принос е научно-приложен. Получените резултати създават емпирична основа за по-диференцирано разбиране на юношеското функциониране в семейния контекст и могат да подпомогнат психологическото и педагогическото консултиране. Те създават предпоставки

за бъдещи интервенционни програми, но сами по себе си не доказват ефективността на конкретна интервенция.

В обобщение приносите на дисертационния труд могат да бъдат определени като теоретико-интегративни, емпирични и научно-приложни. Най-съществената им стойност е в поставянето на сиблинговата конфигурация в по-широка система от личностни и междуличностни показатели и в предоставянето на емпирични данни за българска юношеска извадка.

Авторефератът отразява основните параметри на темата, като са представени както теоретични анализи, така и експериментални резултати. Текстът напълно отговаря на изискванията.

Любов Ранова представя 3 самостотялени публикации в научни издания, които са достатъчни и напълно покриват минималните изисквания.

5. Заключение

Дисертационният труд на Любов Здравкова Ранова „Сиблингова конфигурация и диференциални особености на юношата“ представлява самостоятелно и целенасочено научно изследване на актуален проблем в областта на психологията на развитието и семейната психология. Трудът демонстрира познаване на проблематиката, умение за формулиране на изследователски въпроси и хипотези, използване на психодиагностичен инструментариум и прилагане на разнообразни статистически методи.

Емпиричната част предоставя значителен обем данни и позволява да се очертаят устойчиви различия и връзки между характеристиките на сиблинговата конфигурация, личностните особености и стиловете за разрешаване на конфликти. Особено положително оценявам многомерния подход към сиблинговата структура, размера на извадката, използването на показатели за размер на ефекта и стремежа резултатите да бъдат интерпретирани в контекста на реалното функциониране на юношата и семейството.

Критичните бележки се отнасят главно до необходимостта от по-прецизно описание на подбора на извадката, по-предпазливо използване на причинна терминология, терминологична последователност при личностните

фактори и по-ясно представяне на мястото на заявените качествени методи. Те не поставят под съмнение основната научна стойност на труда, а очертават възможности за методологично и интерпретативно усъвършенстване.

Считам, че дисертационният труд съдържа научни и научно-приложни резултати с принос към изследването на сиблинговите отношения и индивидуалните особености през юношеството. Представените публикации по темата показват последователна работа по проблематиката и публично представяне на част от резултатите.

Като имам предвид актуалността на темата на дисертационния труд, задълбоченият теоретичен анализ на изследователските данни и успешно проведеното изследване, убедено давам своята положителна оценка и предлагам на членовете на Научното жури да гласуват положително за присъждане на образователната и научна степен **„доктор“ на Любов Здравкова Ранова** по професионално направление **3.2. Психология (Педагогическа и възрастова психология).**

05.11. 2026 г.
гр. София

Рецензент:
(проф. д.пс.н.С. Карабельова)

SOFIA UNIVERSITY "ST. KLIMENT OHRIDSKI"
PSYCHOLOGY PROGRAMME

REVIEW

by Prof. Sonya Metodieva Karabeliova, DSc in Psychology

of a dissertation entitled:

"SIBLING CONFIGURATION AND DIFFERENTIAL CHARACTERISTICS OF THE ADOLESCENT"

for the award of the educational and scientific degree "Doctor" in Professional Field 3.2. Psychology (Educational and Developmental Psychology)

Author of the dissertation: Lyubov Zdravkova Ranova

1. Relevance and significance of the scientific problem addressed

The dissertation submitted for review is devoted to sibling configuration as a specific context of personality and interpersonal functioning during adolescence. The research problem is developed through an analysis of the relationships between the structural characteristics of the sibling system, adolescents' personality characteristics, and their preferred conflict-resolution styles. The dissertation is structured into an introduction, three main chapters, a conclusion, scientific contributions, publications on the topic, a bibliography, and appendices.

The topic of the dissertation is relevant from both a scientific and an applied perspective. Psychological research on the family has traditionally devoted considerable attention to vertical parent–child relationships, while horizontal relationships between siblings have often received less attention, despite the fact that they constitute a long-lasting and emotionally intensive environment for social learning, comparison, cooperation, competition, negotiation, and conflict

resolution. In this sense, the choice of sibling configuration as the principal subject of analysis is scientifically well founded.

The focus on adolescence is particularly appropriate, as this is a period of intensive personality transformations, restructuring of self-concept and self-esteem, expansion of social roles, and increasing autonomy. In this context, relationships with siblings may simultaneously serve as a source of support, a setting for social comparison, and a model for acquiring strategies of interpersonal interaction.

The scientific significance of the study also derives from the attempt to examine sibling configuration multidimensionally. The analysis includes birth order, number of siblings, age spacing, and gender configuration. This approach goes beyond reducing the problem solely to birth order and creates a broader analytical framework.

The practical significance of the study is related to the possibility of using the findings in school and family counselling and in the work of psychologists and other professionals with adolescents and their families. It is important, however, that the identified associations should not be transformed into stereotypical expectations of adolescents according to their family position, but that sibling configuration should be understood as one of the contextual factors interacting with multiple personality and relational characteristics.

In summary, the scientific problem addressed is relevant, significant, and appropriate for dissertation research. It has the potential to complement existing knowledge about the family context of development during adolescence and to link the structural characteristics of the sibling system with specific indicators of individual and interpersonal functioning.

2. Evaluation of the scientific results

2.1. Theoretical part

The first chapter presents a theoretical review organized into three main thematic areas. The first examines the family as an environment for psychological development and as a context for the formation of sibling relationships. The second is devoted to the psychological characteristics of adolescence and the role of the

family in adolescent development. The third systematizes the issues of sibling configuration and individual differences in development.

The theoretical logic links the family-systemic, developmental, and individual-psychological levels. The attempt not to reduce sibling configuration solely to birth order should be positively evaluated. Alongside birth order, the number of siblings, age spacing, and gender structure are also considered.

At the same time, it would be useful to distinguish even more clearly between structural sibling configuration and the quality of sibling relationships. The same structural configuration may function differently depending on closeness, conflict, support, social comparison, and the distribution of parental attention. The doctoral candidate arrives at a similarly more nuanced understanding in the concluding sections of the dissertation.

2.2. Research design and instruments

The second chapter is devoted to the research design. The aim is to establish how different sibling configurations are associated with adolescents' individual characteristics and behaviour by examining personality characteristics and conflict-resolution styles. Research tasks and working hypotheses are formulated to guide the subsequent comparative and relational analyses.

In essence, the empirical design is predominantly quantitative, comparative, correlational, and cross-sectional. This characteristic is important when evaluating the results because it allows statistical relationships, differences, and predictive associations to be identified, but is not sufficient to demonstrate causal relationships.

The principal psychodiagnostic instrument is an adapted version of the questionnaire by P. Costa and R. McCrae. In the version presented, the questionnaire contains 75 pairs of opposing statements and assesses five personality dimensions. Scores are calculated using a standardized scoring key and summation for the respective factors.

An adapted Thomas–Kilmann questionnaire was used to examine conflict-resolution styles. The instrument distinguishes five main styles—competing, collaborating, compromising, avoiding, and accommodating—allowing an individual profile of preferred strategies to be formed.

The methodological section also mentions semi-structured interviews and focus groups intended to provide more in-depth qualitative data.

2.3. Respondents and procedure

The study was conducted with a sample of 348 adolescents, against a pre-determined target sample of 400 participants. The dissertation states that the required number was calculated using a statistical calculator based on the number of upper-secondary students in Bulgaria. The sample allows subgroups to be formed according to gender, birth order, gender structure of the sibling configuration, age spacing, and number of siblings.

For analyses of gender differences among adolescents with same-sex siblings, a subsample of N = 174 (90 girls and 84 boys) was used. Analyses of age spacing included N = 276 adolescents: a small age difference of up to 3 years (N = 98), a medium difference of up to 5 years (N = 94), and a large difference of more than 6 years (N = 84). In the analysis according to number of siblings (N = 348), participants were distributed into a two-sibling configuration (N = 200), only children (N = 72), and a multiple-sibling configuration (N = 76).

2.4. Statistical methods

Data were processed using SPSS. Descriptive statistics were used—means, standard deviations, minimum and maximum values, skewness, and kurtosis. Normality, skewness and kurtosis indicators, and homogeneity of variances were examined.

Pearson correlation analysis was applied to examine the relationships between personality characteristics and conflict styles. Group differences were analysed using one-way analysis of variance (ANOVA), followed, when the F-test was statistically significant, by post hoc comparisons using Tukey HSD. MANOVA with Wilks' Lambda was used to examine simultaneously the effects of the independent variables on a set of dependent measures. Practical significance was assessed using η^2.

Results from multiple linear regression analysis and structural equation modelling (SEM) are also presented. The range of analytical procedures is broad and, overall, appropriate to the comparative and relational questions posed.

It is important to clarify that regression analysis and structural equation modelling (SEM) do not transform cross-sectional data into evidence of causality. In this regard, in future research formulations such as “influence” and especially “causal relationships” should be used cautiously and, where necessary, replaced by “relationships,” “associations,” “predictive associations,” or “consistency with the hypothesized model.”

2.5. Analysis and evaluation of the more significant results

The third chapter presents the results in seven thematic areas: birth order; gender differences among siblings in the context of personality traits; gender differences in conflict-resolution styles; age difference between siblings and personality traits; age difference and conflict styles; number of siblings and personality traits; and number of siblings and conflict-resolution styles. The organization follows the logic of the working hypotheses and allows the results to be traced systematically.

With regard to gender configuration, girls with same-sex siblings are found to show higher levels of characteristics such as conscientiousness and agreeableness, whereas boys with same-sex siblings show higher extraversion, neuroticism, and openness to experience. In conflict behaviour, girls demonstrate higher levels of constructive and cooperative style, whereas boys show higher levels of competing and dominant style.

With regard to age spacing between siblings, a smaller age difference is associated with higher scores on conscientiousness and agreeableness, whereas with a greater age distance extraversion, neuroticism, and openness to experience are more strongly expressed. Close age spacing is interpreted in terms of more intensive interaction, negotiation, empathy, and prosocial orientation. These explanations are psychologically plausible, although I recommend that they be regarded as interpretative hypotheses because the proposed mechanisms were not measured directly.

The results according to the number of siblings are particularly pronounced. Statistically significant group differences with a large effect size are found for personality characteristics. The two-sibling configuration is characterized by higher scores on conscientiousness and agreeableness compared with only children and participants from multiple-sibling families.

For conflict-resolution styles, a statistically significant effect is registered for the constructive and cooperative style. The highest mean scores are reported among adolescents from a two-sibling configuration, followed by the multiple-sibling configuration and only children.

An opposite tendency is found for the competing and dominant style: the highest scores are reported among only children and the multiple-sibling configuration, and the lowest among the two-sibling configuration. Significant differences are between the two-sibling group and the other two groups, whereas only children and the multiple-sibling group do not differ significantly from each other.

A strength of the dissertation is that it reports not only statistical significance but also effect sizes. This makes it possible to evaluate the findings not only formally but also in terms of their practical significance.

At the same time, some interpretations move relatively quickly from an observed group difference to a claim about a psychological mechanism. In this regard, I recommend that future studies avoid direct conclusions that a particular sibling structure “shapes” a given trait or style. Potential accompanying factors include the quality of sibling relationships, parenting style, family functioning, socioeconomic conditions, temperament, and individual experience. The findings are therefore most convincing when presented as robust associations and group differences.

3. Critical comments and recommendations

Among the strengths of the dissertation, first and foremost is the choice of a relatively under-researched topic and the placement of the sibling system at the centre of the analysis. This broadens the traditional focus on parent–child relationships and emphasizes the significance of horizontal relationships within the family.

A second strength of the dissertation is the multicomponent operationalization of sibling configuration through birth order, number of siblings, age spacing, and gender configuration. Such an approach allows a more nuanced analysis of family structure.

A third positive characteristic is the size of the main sample and the possibility of forming substantively relevant subgroups. The doctoral candidate

uses univariate and multivariate statistical procedures, post hoc comparisons, and effect-size indicators, which enhances the analytical value of the empirical part.

I also positively evaluate the practical perspective of the dissertation. The findings may support psychological and educational counselling and the development of programmes for social and emotional competencies and constructive conflict resolution.

It is also important that the conclusion acknowledges limitations related to self-report measures, the specific social and cultural context, and the cross-sectional nature of the study. This realistically delineates the boundaries of interpretation.

I also have critical comments which in no way detract from my positive impression of the dissertation. The first concerns the way the sample was formed. The contradiction between “random” and “voluntary” selection needs to be clarified, and the specific participant recruitment procedure should be described. This is important for assessing external validity and the scope of permissible generalizations.

The second comment concerns causal terminology. With a cross-sectional design, it is more appropriate to speak of relationships, differences, and predictive associations rather than demonstrated influence. This also applies to structural equation models, which in themselves do not establish causality.

Third, greater terminological consistency is recommended in presenting the five-factor model of personality traits. The use of paired labels such as “agreeableness/consent” and “conscientiousness/consciousness” requires clear alignment with the specific adaptation and its scoring key so that correct comparison with other studies is possible.

Fourth, the role of the semi-structured interviews and focus groups should be clarified. If they were conducted, the participants, procedure, coding method, and main qualitative results need to be presented. If they are not part of the analysed empirical material, they should not be presented as an implemented principal method.

Fifth, some of the psychological explanations of the statistical differences are more categorical than what was directly measured. Statements about empathy, competition for parental attention, or specific socialization mechanisms are

theoretically meaningful but should be formulated as possible explanations rather than directly demonstrated mechanisms.

Sixth, future development of the topic could benefit from the inclusion of relational indicators—the quality of the sibling relationship, closeness, conflict, jealousy, perceived parental favouritism, social comparison, and emotional support. This would make it possible to investigate the mechanisms through which structural configuration is associated with individual differences.

The critical comments above do not diminish the principal findings or my excellent overall impression. They are intended to encourage more precise methodological presentation and more moderate interpretation of the identified associations.

4. Contributions of the dissertation

The dissertation formulates five principal contributions. Overall, I accept their orientation, although some may be refined so as to reflect more precisely what has actually been demonstrated in the study.

The first contribution is theoretical and integrative and consists in the joint consideration of birth order, number of siblings, age spacing, and gender configuration in relation to personality characteristics and conflict-resolution styles. Its value lies in the systematization and empirical examination of these dimensions within a common analytical framework.

The second contribution is empirical: statistically significant differences in personality characteristics and conflict-resolution styles were identified between groups formed according to different characteristics of sibling configuration. Large effect sizes were also reported in a number of analyses.

The third contribution concerns the identification of associations between personality characteristics and preferred patterns of responding to conflict, considered in the context of family structure. In this way, personality and behavioural levels are incorporated into a common interpretative framework.

The fourth contribution may be defined as methodological and analytical: a set of complementary statistical procedures was applied to the specific problem. More precisely, this should be regarded as the comprehensive application of established methods rather than the development of a fundamentally new statistical approach.

The fifth contribution is scientific and applied. The findings provide an empirical basis for a more differentiated understanding of adolescent functioning in the family context and may support psychological and educational counselling. They create prerequisites for future intervention programmes but do not in themselves demonstrate the effectiveness of any specific intervention.

In summary, the contributions of the dissertation may be defined as theoretical-integrative, empirical, and scientific-applied. Their most substantial value lies in placing sibling configuration within a broader system of personality and interpersonal indicators and in providing empirical data from a Bulgarian adolescent sample.

The abstract reflects the main parameters of the topic, presenting both theoretical analyses and empirical results. The text fully meets the requirements.

Lyubov Ranova presents three single-authored publications in scientific journals, which are sufficient and fully meet the minimum requirements.

5. Conclusion

The dissertation by Lyubov Zdravkova Ranova, “Sibling Configuration and Differential Characteristics of the Adolescent,” represents an independent and focused scientific study of a relevant problem in developmental and family psychology. The work demonstrates knowledge of the field, the ability to formulate research questions and hypotheses, the use of psychodiagnostic instruments, and the application of a variety of statistical methods.

The empirical part provides a substantial body of data and makes it possible to identify robust differences and relationships among characteristics of sibling configuration, personality characteristics, and conflict-resolution styles. I particularly appreciate the multidimensional approach to sibling structure, the sample size, the use of effect-size indicators, and the effort to interpret the findings in the context of the actual functioning of adolescents and their families.

The critical comments concern mainly the need for a more precise description of sample selection, more cautious use of causal terminology, terminological consistency regarding personality factors, and a clearer presentation of the role of the stated qualitative methods. They do not call into question the principal

scientific value of the dissertation but indicate possibilities for methodological and interpretative refinement.

I consider that the dissertation contains scientific and scientific-applied results that contribute to the study of sibling relationships and individual characteristics during adolescence. The publications presented on the topic demonstrate consistent work on the subject and public dissemination of some of the findings.

Taking into account the relevance of the dissertation topic, the in-depth theoretical analysis of the research data, and the successfully conducted study, I confidently give my positive evaluation and propose that the members of the Scientific Jury vote in favour of awarding Lyubov Zdravkova Ranova the educational and scientific degree “Doctor” in Professional Field 3.2. Psychology (Educational and Developmental Psychology).

05 November 2026
Sofia

Reviewer:
(Prof. Sonya Karabeliova, PhD, DSc)